

27/12

SYDAMERIKANSK RESA

Tankar vid en nationalsång

Av
Herbert Tingsten

SVENSKA SKOLAN i Santiago har avslutningsfest för terminen, och svenske ministern tar mig med till festen. Det är en vanlig chilensk folkskola, en av de större och bättre visserligen; namnet är en hedersbevisning åt Sverige, men pekar i någon mån på en realitet, eftersom skolsalarna pryts med bilder från Sverige och vänliga ord om vårt land fälls i mera högtidliga sammanhang. Ministern håller ett kort tal och utdelar premier; jag får förtroendet att åt en näpen tio-åring överlämna en biografi över Bernardo O'Higgins, för hundra-trettio år sedan diktator, för hundra-tjugo år sedan landsflyktning, numera nationalhjärte. Sedan stämmer de två hundra barnen upp den chilenska nationalsången. De prisar sitt land, som med sin blå himmel och sina blomstrande fält är "Edens lyckliga avbild", och målar dess "framtida glans"; det landet skall "antingen bli en grav för fria män eller en tillflyktsort från förtrycket".

På samma sätt sjunger man i det latinska Amerikas tjugo stater. Varje land hyllas för sin skönhet och för den rikedom det skall ge i framtiden, varje folk för sina ädla känslor. Till detta kommer ord och fraser som uttrycker den demokratiska åskådningen, tron på frihet, jämlikhet och rättvisa. Nationalsångerna präglas av den franska revolutionens och den kämpande liberalismens idéer; ofta skymtar Marseljärens glödande satser i bakgrunden. "Fosterlandet eller graven, frihet eller en ärofull död" — så heter det i Uruguay, och nästan samma ord möter hos andra folk från Mexiko till Argentina.

Dessa sånger ger uttryck åt nationalkänslor som för hundra-femtio år sedan var okända. Brasilien tillhörde Portugal, de områden på vilka de nitton övriga staterna byggts upp tillhörde Spanien. I det spanska Amerika, regerat av från Spanien utsända ståthållare, fanns inte den självstyrelse eller den intellektuella mognad som kunde bli grundvalen för uppkomsten av särpräglade nationer. Då detta välde bröts sönder under upprorstiden anknöt den nya uppdelningen i viss mån till den äldre administrativa indelningen, liksom till naturliga gränser och ekonomiska relationer, men till stor del blev tillfälligheter i form av skickliga ledare, segrar i obetydliga drabbningar och förbindelser

Kartskiss över Sydamerika med Sverige inlagt som skala.

mellan ett fåtal ledande familjer bestämmande. Efter några årtionden av blodiga strider och försök till större statsbildningar kom denna uppdelning att i sina huvuddrag uppfattas som permanent och naturlig. Det blev klart att Bolívars korta välde i nordväst skulle splittras i flera självständiga stater, att Centralamerika inte blott skulle avskiljas från Mexiko, utan också klyvas i ett antal småstater, att Uruguay skulle bilda en buffert mellan Brasilien och Argentina — och framför allt att Bolívars stora plan på en överstatlig panamerikansk organisation inte kunde förverkligas. Senare tidens panamerikanska strävanden, uppburna främst av USA, har inte på något sätt kunnat rubba det faktum att det latinska Amerika med sina bortåt 150 miljoner invånare består av tjugo stater, vilkas folk efter hand kommit att framstå som nationer med oivillkorliga anspråk på särprägelse och självständighet.

I det anglosachsiska Amerika hade man några årtionden tidigare stått inför samma problem om federation eller splittring. "Grannstater är av naturen fiender till varandra, såvida

icke deras gemensamma svaghet tvingar dem till en federation", det var en av de satser från vilka Alexander Hamilton utgick i sin propaganda för det nya, till en fastare enhet syftande statsskicket. Tecken saknades inte på att de nyss frigjorda kolonierna skulle förvandlas till tävlande och kämpande stater, att man i stället för ett USA skulle få ett New York, ett Massachusetts, ett Virginia, ett Connecticut — med den stora konstitutionella nydaningen blev enheten det primära och självfallna, tendensen till statlig isolering och självhävdelse något främmande och farligt. Då det stora provet kom med sydstaternas utbrytning i början av 1860-talet hade enhetskänslan blivit tillräckligt stark för att segerrikt överleva inbördeskriget och nordstaternas ockupationsstyre.

Vid samma tid då det sönderbrutna spanska väldet stabiliserades i en mängd nya statsbildningar inledde natio-

nalitetsrörelsen sitt triumftåg i Europa. Man började föreställa sig folken som särpräglade kollektiva organismer, utrustade med en kallelse och därför berättigade till självständighet och självstyrelse; man upptäckte, ja, det kan sägas att man uppodlade nya nationer, som genom gemenskap i språk, historiska minnen och sedvänjor var skickade att bilda fria stater. Det låg ofta något konstlat i denna av en liberalkonservativ konstallation färgade rörelse, men den byggde dock, den ville i varje fall bygga, på handfasta realiteter i form av historiskt givna gemensamma drag. Från synpunkter av internationell sammanlevnad spelade nationalitetsideologin samma förstörande roll som förut de dynastiska anspråken och de religiösa ambitionerna; först i vår tid har den avlösts av de totalitära idéerna, med sin än större förmåga att skilja och hetsa.

Det latinska Amerika gick en tredje väg. Här var statsbildningen, den av några tusen handelskraftiga och med våldsamma medel verksamma människor genomförda statsbildningen, det ursprungliga; föreställningar om nationer, om speciella egenskaper och uppgifter, om den egna gruppens samhörighet och överlägsenhet kom i efterhand. Men sedan länge är denna utveckling fullbordad. Det är inte längre fråga om sydamerikaner, latinamerikaner eller spanskamerikaner, utan om chilener, argentinare, mexikaner och brasilianer. Genom bortglömda fältslag har män som Paez och Sucre givit upphov åt nationer.

Hur har denna utveckling — i modern tid utan motstycke — försiggått? Någon historisk framställning från detta perspektiv finns såvitt jag vet inte. Men väsentliga data i förloppet klargörs av alla översikter av de särskilda staternas historia. En politiskt och ekonomiskt ledande klass fanns eller formades, med påtagliga intressen av att bevara och stärka den en gång uppbyggda statliga organisationen. De länge fortgående, om man så vill ännu inte avvecklade, gränstvisterna bidrog på skilda håll att stärka känslan av intressegemenskap mot andra länder. Krigen — Mexiko och USA, Argentina, Brasilien, Uruguay och Paraguay, Peru, Bolivia och Chile — verkade i

ken och konstverk i skolorna, i den offentliga debatten prisades hjältarna i dessa krig, på samma sätt som vi väl känner från Europa. Genom sammanlevnaden, den gemensamma statsstyrelsen, lagarna, förvaltningen, den från propaganda aldrig helt fria undervisningen uppstod småningom en särart och ett medvetande om denna särart.

Verket krönes av föreställningar om nationalkaraktärer, som efter hand godtas som självfallet riktiga och knappast längre analyseras eller debatteras. Dessa föreställningar inrymmer många variationer, men personliga samtal ger intrycket att de här, liksom i andra länder, ständigt omfattar en tro på den egna nationens överlägsenhet i något avgörande hänseende — ofta är det den större räckvidden, den rikare fasetteringen, tendensen till något allmängiltigt och universellt som anses utmärka det egna folket. I knippet av myter kan inte gärna rastanken i sin primitiva form generellt ingå, eftersom den uppenbara rasblandningen är det för många av dessa folk mest typiska, men i en eller annan variant är likväl denna tanke användbar som bas för överlägsenhetskänsla; vita folk som argentinare eller chilener är stolta över sin renrasighet, då indianer och vita blandas prisar man denna kombination: i Brasilien talas om den unika tolerans och nobless som en förening av vita, svarta och bruna kan åstadkomma. Behovet av att förakta eller åtminstone att med överlägsenhet betrakta folken på andra sidan gränserna tillgodoses här likaväl som i Europa med alla till buds stående medel. Och så är nationen färdig, nationen inte som statens upphov, utan som statens verk.

*Samma riktning;
i minnesmärken*